

Chikarkova M. J., Candidate of Philology, Doctor of Philosophy, professor of philosophy and social sciences department of Chernivtsi Trade and Economic Institute KNMEU (Ukraine, Chernivtsi), chikarkova@mail.ru

The Bible as protophilosophy

The purpose of the study is the Bible as system of protophilosophy. Applied hermeneutic and comparative-historical method, and it gave grounds for the conclusion that Book of books as manifesto of monotheism is grounded not only emotional and poetic, but rationally consciousness. Emotional and prayer texts (Psalms, Song of Songs, Prophets) are inlaying in rational chronicle or theological texts as the development of rational and theological themes, just like a mural or mosaic decorate and illustrate the architectural design. Bible conception of Man and Reality likes to the philosophical search of ancient Greece: Plato's concept of two worlds and Aristotle installation on a detailed study of the reality that surrounds a person, as if reflected in the biblical worldview in which man has dominion over earthly existence, but only temporarily, and here is the artist will of the Deity, or rebel, creatures that rebelled against their Creator. This concept is such a high level of abstraction.

Keywords: Bible; Myth; Logos; magical, mythological, religious and philosophical outlooks; protophilosophy.

Чикарькова М. Ю., кандидат філологічних наук, доктор філософських наук, професор кафедри філософських і соціальних наук, Черновицький торговельно-економічний інститут КНТЕУ (Україна, Чернівці), chikarkova@mail.ru

Библия как протопhilosophия

Цель исследования – Библия как протопhilosophическая система. Применены герменевтический и сравнительно-исторический методы, и это дало основания для вывода: Книга книг является манифестом монотеизма, обоснованного не только эмоционально-поэтически, но и рационально, что привело к деавуационизмагическо-мифологического сознания. Библейская концепция человека и действительности перекликается с философским поиском Древней Греции (двоемирие Платона, установка Аристотеля на изучение действительности, которая окружает человека и пр.). Но, согласно библейскому мировоззрению, человек лишь временно властвует над природой в своем земном существовании, а зло возникает как бунт сотворенных существ против своего Творца. Эта концепция являет собой высокий уровень абстракции.

Ключевые слова: Библия; миф; логос; магическое, мифологическое, религиозное и философское мировоззрения; протопhilosophия.

* * *

УДК 130.2

Сеник Р. М.
здобувач, Інститут вищої освіти НАПН України
(Україна, Київ), leran@ukr.net

МОВА ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Окреслено інструментальний потенціал мови як форми, котра віддзеркалює зміст соціокультурного буття. Проаналізовано здатність мови структурувати соціальний простір і регулювати соціальні відносини. Ієрархізовано проблемні фактори, зумовлені функціонуванням мовної сфери.

Ключові слова: мова, соціокультурна дійсність, комунікативна взаємодія, діалог, дискурс, мовна діяльність.

Мова є невід'ємною частиною будь-якої індивідуальної і суспільної життєдіяльності. Це духовний код, за допомогою якого ми розуміємо навколишній світ і себе в ньому. Буття людини безпосередньо пов'язане з мовною реальністю, в якій концентрується сама сутність, сенс існування. Без мови неможливий розвиток людства, культури, науки, цивілізації. Всі історичні перипетії і самобутність людського існування опосередковані мовними процесами. Жодна фундаментальна проблема людського буття не може бути ані поставлена, ані вирішена без урахування мовного аспекта, його ролі в житті людини й суспільства. Сприйняття, розуміння і перетворення реальності опосередковані символічним світом мови.

Роль мови в людському житті обумовлена тим, що а) мова є винятковим надбанням homo sapiens, умовою і засобом виокремлення людини зі світу природи; б) історичне формування і функціонування свідомості людини істотно обумовлене мовним фактором; в) мислен-

ня людини, насамперед креативне, нерозривно пов'язане з мовою, мова ж постає тією підвалиною, на якій ґрунтуються свідомість, мислення і особистість людини; г) мова – важливий інструмент соціалізації індивіда. Без спільної життєдіяльності з іншими людьми, без засвоєння соціальних норм, правил, спільної культури і знань, досягнень багатьох поколінь сучасна людина недієздатна; г) мова – найбільш дієвий засіб спілкування, основа, на якій вибудовуються міжособистісні стосунки і соціальна структура суспільства.

Мова здавна привертала увагу філософів. Інтерес до філософського осмислення мови різко зростає з кінця XVIII – початку XIX століть. У XIX столітті склалося філософське уявлення про мову, яке отримало статус класичного.

До питання мови зверталися Платон, Аристотель, Б. Рассел, Л. Вітгенштейн, Д. Серль, М. Гайдеггер, Х.-Г. Гадамер, Ф. де Сосюр, Н. Хомський, Ю. Шпет, П. Флоренський, С. Булгаков та інші. Соціальний феномен мови привертав увагу античних мислителів: Аристотеля, Платона, Сократа, західних філософів М. Бубера, Ю. Габермаса, К. Ясперса, а також сучасних учених М. Поповича, В. Князева, І. Надольного, Л. Ситниченко. Суспільну специфіку мови досліджували психолог Л. Виготський і педагог В. Сухомлинський. Фундамент соціолінгвістичних досліджень було закладено у працях радянських учених В. Виноградова, Р. Шор, Є. Поливанова, американського етнолінгвіста Е. Сепіра, німецького вченого Т. Фрінгса, представників празької школи В. Матезіуса, Б. Гавранека та багатьох інших, які аналізували різні аспекти мови як соціального явища.

Мета статті окреслити інструментальний потенціал мови як форми, котра віддзеркалює зміст соціокультурного буття.

Мовною тематикою займалися і займаються філологи, психологи, політологи, теологи і соціологи. Але тільки на рівні філософського розуміння мови можна збагнути проблеми її функціонування у всесвітній історії. Важливою умовою такого функціонування мови філософії є її соціальний аспект. Соціальна діяльність людини – це, насамперед, активність, яка спрямована на осмислення і перетворення світу й себе у єдності продуктивних і репродуктивних, раціональних і повсякденних, об'єктивних і суб'єктивних, теоретичних і практичних аспектів [2, с. 82–83].

Соціальний статус мови акцентує увагу на здатності суб'єкта обирати і ставити мету, домагатися її здійснення різними засобами відповідно до власних зацікавлень, намірів і бажань. Таким чином, людина живе, мислить і говорить у межах конкретного соціального середовища, що визначає обрії її буття. Осмислення життєвого досвіду здійснюється через мовне спілкування індивідів не за межами, а усередині соціальної реальності. Така соціалізація мови відбувається не шляхом набуття, як це видається на перший погляд, соціальних значень у готовому вигляді, а у процесі засвоєння існуючих різновидів і форм людської діяльності.

О. Больнов виокремив п'ять причин, які привертують увагу філософів до проблеми мови: 1) вплив мови на світогляд людини; 2) кожна мова є носієм неповторного світогляду; 3) кожна людина мислить, відчуває і будує своє життя так, як їй підказують форми конкрет-

ної мови; 4) мова впливає на дійсність, формує і перетворює її; 5) формування сутності людини пов'язане з мовою.

Важливим чинником акцентованості філософів на проблемах мови є аспект мови філософії та її узгодженість, з одного боку, з повсякденною людською мовою, а з іншого, – з філософією. Як з'ясує Є. Коротенко, “питання про онтологічну сутність мови знаходило своє відображення вже у творчості стародавніх греків. Якщо, наприклад, підходить до розуміння людини як “міри всіх речей” (Протагор), то стає очевидним, що мова, як суто людська властивість, виступає такою ж реальністю, як і свідомість.

Причому, онтологічна інтерпретація мови у давньогрецькій філософії співпадає з її знаковим виміром. Так, у платонівському діалозі “Кратіл” мислителів починає цікавити значна мовна проблема, яка не знайшла свого повного розв'язання й дотепер, а саме: чи можна у мові визначити якісь особливі закони, що ставлять у відповідність формі мови (знакам, словам і словосполученням, реченням та їх сукупності та ін.) зміст відповідного тексту або “за природою”, або “за угодою”. Така точка зору отримала подальший розвиток у філософії стоїків, які зробили спробу довести, що знак є сутністю, яка виникає внаслідок співвідношення того, що сприймається людиною і того, що людиною розуміється” [3, с. 106].

Вивчення основ і функціонально-інструментальних меж залежності пізнавального процесу від мови є предметом і субдисциплінарною прерогативою філософії мови. В епіцентрі уваги цього напрямку і розділу сучасної філософії перебувають уявлення про мову як ключ до розуміння мислення і знання. Зрештою, філософія мови – це не просто окремо взятий напрям філософських досліджень (хоча можливі й більш вузькі визначення, які ототожнюють філософію мови лише з аналітичною філософією), а й особливий стиль філософського мислення, який пов'язаний з переважним інтересом до принципів впорядкування знань і засобів їх вираження.

Філософія мови має власний предмет досліджень, вона розглядає питання про сутність і природу мови. Вона є “сферою гуманітарних досліджень, спрямованих на вивчення сутності й природи живої людської мови, її взаємозв'язків з буттям (реальністю, дійсністю, світом), свідомістю, мисленням, а також сфера власне теоретико-методологічного знання, що охоплює та інтерпретує такі взаємозв'язки” [1, с. 23].

Філософія мови бере початок у працях Платона і Аристотеля, в книгах середньовічних авторів, логико-математичних розробках Дж. Буля і Дж. Мілля. Платона вважають одним із найяскравіших представників античної філософії мови. У діалозі “Кратіл” він розмірковував про мову, її виникнення, розвиток і значення, порушував питання про форму та зміст мовних одиниць, зібрав всі відомі на той час гіпотези про природу мови і спробував їх впорядкувати. Платон прагнув ретельно проаналізувати мову та проблеми, які виникають при зверненні до неї як до предмета дослідження. Саме в цьому полягає основна ідея діалогу.

На відміну від Платона, середньовічна філософія розглядала проблему мови в контексті суперечки про універсалії. Це задає відповідну диференціацію версій інтерпретації мови в межах таких схоластичних напрямів,

як номіналізм і реалізм. Основними представниками такого підходу були Д. Скот, І. Росцелін, У. Оккам.

Антична філософія була представлена двома групами мислителів, які здійснювали пошук у відповідних напрямках. Представники першої стверджували, що логічний аналіз мови передбачав виявлення прихованих у мові суперечливих понять. Прибічники другої вважали своїм завданням реформувати мову, а ретельний аналіз практичного її вживання здійснювали, щоб усувати з неї непорозуміння, які виникають внаслідок неправильного використання мови.

Попри те, що “термін “філософія мови” вперше увійшов до наукового обігу в німецькомовному просторі другої половини XVIII ст. завдяки працям таких філософів, як Г.-К. Ліхтенберг (1742–1799), І.-Г. Гаман (1730–1788), І.-Г. Гердер (1744–1803), Г. Якобі (1743–1819), В. фон Гумбольдт (1767–1835), однак навіть у структурі сучасного гуманітарного знання (насамперед логико-філософського і лінгвістичного) статус філософії мови не визначений. Одні вчені вважають філософію мови окремим напрямом досліджень живої людської мови (чи спеціальних штучних мов), інші – розділом філософії, логіки або лінгвістики; суміжною сферою досліджень згаданих наук; спеціальним підходом до мови загалом та її одиниць і категорій; методологією мовознавчих досліджень; аналізом окремих філософських і лінгвістичних проблем тощо” [1, с. 16].

Основні проблеми і поняття сучасної філософії мови були сформульовані в працях Г. Фреге, Дж. Мура і Б. Рассела, а також – у “Курсі загальної лінгвістики” Ф. де Соссюра. До переліку ключових етапів становлення філософії мови слід віднести:

1) 80–і рр. XIX століття – 30–і рр. XX століття. Боротьба з неогегельянство, обґрунтування філософсько-лінгвістичних методів аналізу. Ідея Л. Вітгенштейна, що розвивав теорії Б. Рассела, Дж. Мура, Г. Фреге та інших авторів, про те, що філософія – це процедура “логічного прояснення думок”, усунення псевдопроблемних ситуацій з процесу пізнання. Зародження концепцій логічного позитивізму у Віденському гуртку (М. Шлік, О. Нейрат, Р. Карнап, Г. Хан, Ф. Вайсман, К. Гедель, Г. Фейгель), який займався проблемами логічного аналізу науки.

2) Починаючи з кінця 30–х рр. XX ст. по 60–і рр. – поворот від логічних моделей філософсько-лінгвістичного дослідження до аналізу повсякденних мов (“пізній” Л. Вітгенштейн, Дж. Остін). Виникнення концепції “мовних ігор”, які формуються в процесі людської діяльності й значною мірою виражають принципи життя людини. Розвиток теорії мовних актів Г. Райла, П. Стросона та інших, які вважали, що сама логіка і структура мови базуються на деяких культурологічних передумовах. Одне з важливих місць у цей період посідає теорія значення і референції (аналізу онтологічних, наукових, етичних, релігійних тверджень), яку розробляли Д. Каплан та Х. Патнем, сенс якої полягає у тому, що мова залежить від зовнішніх, соціальних феноменів, котрі протистоять внутрішнім явищам (мисленню).

3) У період 70–х – 90–х рр. XX ст. філософія мови стає багато в чому психологічно орієнтованим знанням (Я. Хінтікка, Дж. Серль, Д. Даннет). На чільні позиції

виходять філософські проблеми свідомості та філософія психології.

Наприкінці XVIII століття з'являється порівняльно-історичний напрям. Його основні принципи такі: 1) кожна мова має свої властивості, які відрізняють її від інших мов; 2) ці властивості пізнаються в порівнянні; 3) порівняння мов знаходить у деяких з них спорідненість – походження із спільного джерела; 4) відмінність споріднених мов може бути пояснена тільки їх безперервною історичною зміною, що визнається найважливішою властивістю будь-якої мови; 5) під час історичних змін звуки змінюються швидше, ніж інші елементи, їх перетворення в межах однієї сім'ї мов закономірні і можуть бути чітко сформульовані; 6) на основі головних елементів мови можна реконструювати в загальних рисах схему попередньої загальної мови.

У XX столітті виникає лінгвістичний структуралізм у межах загальної течії структуралізму. Основні принципи цього напрямку: 1) істинною і основною реальністю є не окремий факт будь-якої мови, а мова як система; кожен елемент мови існує лише внаслідок його відношення до інших елементів у складі системи; система не складається з елементів, а навпаки, визначає їх; 2) структуру системи створюють позачасові відношення; відношення в межах системи домінують над елементами; 3) тому можливе позачасове “алгебраїчне” вивчення системи мови, засноване на відношеннях, а не на індивідуальності елементів або їх матеріальності; можливе застосування математичних методів у мовознавстві; 4) мова є системою особливого типу – знакова система, що існує, з одного боку, об'єктивно, поза психікою людини, в міжособистісному спілкуванні людей, з іншого боку – ця система існує й у психіці людей; 5) подібно до мови організуються деякі інші системи, що діють у людських суспільствах, – фольклор, звичаї, ритуали тощо; всі вони можуть вивчатися лінгвістично, зокрема формалізуватися “алгебраїчно”, або в інші способи.

Критичне ставлення до мови виникло відразу, як тільки людина почала розмірковувати про її сутність. Критика мови стала обов'язковим складником різноманітних філософських вчень, нині виділяють два її напрями. Перший – це критика мови як інструменту людського спілкування і мислення. Другий напрям пов'язаний зі станом конкретної мови в певний період її розвитку [4, с. 13].

Перехід від філософської класики до періоду філософії мови пов'язаний зі зміною об'єкта дослідження: на місце “ідей” приходять лінгвістичні сутності. Суб'єкт пізнання зсувається на периферію пізнавального процесу або взагалі усувається, а дискурс починає розглядатися як автономний. “Лінгвістичний поворот” характерний для широкого спектру сучасних ліній розвитку філософії – феноменології і герменевтики, структуралізму і постструктуралізму. Сучасна філософія вважає в принципі проблематичним відволікатися від мовного аспекту філософських проблем. Починаючи з другої половини XX століття, основні розділи філософії відчують щонайменше стилістичний вплив філософсько-лінгвістичного фактора.

Від Платона до Гумбольдта теорії мови не поділялися на філософію мови та лінгвістику. До кінця XVIII ст. лінгвістика не була відділена від логіки і її предметом

(як частини тогочасної логіки та філософії) вважалися загальноприйняті способи вираження думки. Відокремлення лінгвістики відбулося в XIX столітті. Цей крок детермінований генеруванням еволюційного погляду на мову, який дозволив ідентифікувати предмет лінгвістики як самостійний предмет, відмінний від предмета будь-якої іншої науки.

Виникає питання: чим, власне, “відрізняється аналітична філософія у своїх розмаїтих аспектах від інших філософських течій? По-перше, переконаністю в тому, що філософський аналіз мови може привести до філософського пояснення думки, а по-друге, переконаністю в тому, що це єдиний спосіб досягти глобального пояснення. Ці два принципи – близнюки представлені й логічними позитивістами, і Вітгенштейном у різних фазах його розвитку, й оксфордською філософією “повсякденної мови”, і посткарнапівською філософією в Сполучених Штатах, у тому вигляді, в якому вона постає перед нами в працях Куайна та Девідсона, хоча різниця в поглядах цих двох авторів вельми істотна” [6, с. 13].

Аналіз мови як особливої системи знаків, створеної людством для нагромадження і збереження інформації, сягає своїми витокami ще часів античності й середньовіччя. Проте особливого значення він набув у XX сторіччі, виокремившись в особливий напрям досліджень – філософію мови, або аналітичну філософію. “Аналітична філософія дебютує логічним аналізом мови, аналізом, який у першу чергу цікавиться синтаксичним аспектом: йдеться про логічні зчленування між елементами та реченнями, складеними з елементів, які становлять об'єкт вивчення. Головний інструмент цих досліджень сформувався з логіки суджень, елементи якої самі складаються з “елементарних” суджень, що з'єднуються між собою за допомогою логічних зв'язок, та з логіки предикатів, де фігурують квантифікатори (тобто символи, які з'єднують змінні величини в одну кількість і в такий спосіб утворюють складні судження). На цій основі виникло кілька напрямів. Наприклад, Рассел робив наголос на вивченні елементарних суджень, що внаслідок логічного аналізу виявляються складними. Головною метою його пошуків були атомарні судження, тобто такі логічні “атоми”, що логічно не розкладалися, судження, які відповідали б атомарним фактам реальної дійсності” [5, с. 447].

Серед основоположників філософії мови варто виокремити таких:

Готлоб Фреге, Френк Рамсей, Бертран Рассел, Сол Крипкая, Річард Монтегю – філософи мови аналітичної традиції, що належить сфері логічного аналізу;

Ернст Кассіер – теорія мови як частина більш загальної теорії символічних форм.

Людвіг Вітгенштейн – автор афоризму “сенси – це використання”;

Пітер Фредерік Стросон – ініціатор створення дескриптивної метафізики;

Фердинанд де Соссюр – фундатор структурної лінгвістики;

Ноам Хомський і Джеррі Фодор – синтаксичний і знаннево-орієнтований підходи;

Михайло Бахтін, Моріс Бланшо, Джордж Стайнер – літератори-теоретики, чії праці мали виразний філософський характер;

Кіт Доннеллан, Юрген Габермас, Джон Ленгшо Остін, Джон Серль – теоретики, орієнтовані на проблеми застосування мови;

Мишель Фуко, Жак Дерріда – автори, що осмислюють проблеми мови в рамках постструктуралізму;

Елен Сікс, Юлія Крістева, Джудіт Батлер – дослідники мови феміністичного спрямування;

Дональд Девідсон, Майкл Дамм – розробники теорії значення.

Серед основних напрямів досліджень філософії мови варто виокремити такі:

1) референція – уявлення, згідно з яким значенням або компонентом значення мовного вираження є той предмет (або стан справ), на який цей вислів вказує.

2) сене – зміст, ідея, сутність, призначення, кінцева мета (цінність) мовних засобів вираження і мови в цілому.

3) розуміння – здатність проникати в зміст частин мови та її цілісної організації.

4) інтерпретація (від лат. interpretatio посередництво) – тлумачення, роз'яснення змісту.

5) функції мови – розкриття залежності мови від інших явищ (мислення, культури тощо) і закономірні характеристики пов'язаності окремих мовних одиниць: слів, пропозицій, текстів (у даному разі поняття “функція” набуло суто філософську інтерпретацію, в рамках якої мається на увазі наявність деякого явища, залежного від іншого і змінюваного в міру зміни такого фактора залежності; від цього відрізняється математичне розуміння функції як закону, за яким кожному значенню змінної величини (аргументу) ставиться у відповідність деяка певна величина і (або) сама ця величина, а також біологічне значення функції як роботи, виробленої органом або організмом і соціологічне значення, що збігається з роллю будь-якого явища в рамках суспільного життя, або обов'язком, колом діяльності окремих людей і соціуму в цілому).

6) комунікація – (від лат. communicatio) – акт спілкування, зв'язок між двома або більше індивідами, засновані на взаєморозумінні; повідомлення інформації однією особою іншій.

7) переклад – основи, методи і принципи тлумачення слів і текстів однієї мови в еквівалентних одиницях іншої мови.

8) співвідношення істини, думки і практики як складного процесу, в рамках якого адекватне відображення в свідомості сприймає всього існуючого незалежно від свідомості (тобто об'єктивно) зіставляється з елементарними актами мислення та безпосередньою діяльністю людей, в процесі якої люди перетворюють матеріальний світ і суспільство.

Для багатьох напрямів сучасної філософії людська мова стала важливим об'єктом досліджень: “Представники аналітичної філософії в мові знаходять усе багатство свідомості й людської практики. Для феноменології (грец. *phainomenon* – рідкісне, незвичайне явище і *logos* – вчення) мова є знаковим вираженням роботи свідомості; досліджуючи мову, філософ багато чого може сказати про роботу свідомості. Герменевтика (грец. *hermeneutice* – мистецтво тлумачення) вбачає у мові буття сутності, “оселю людського духу” (М. Гайдеггер), “універсальне середовище, у котрому здійснюється розуміння” (Г.-Г. Гадамер).

Постмодернізм витлумачує мову як середовище чуттєвості людини; філософія покликана вивільнити цю чуттєвість, надати їй вищого статусу. Деякі філософи вважають мову основою світобачення, сутнісною ознакою людини. Зокрема, на думку Дж. Серля, роль мови в людському житті визначають такі положення:

а) мова – виняткове надбання людини як *homo sapiens*; умова і засіб виділення роду людського із світу природи;

б) історичне формування і функціонування свідомості людини відбувалось і відбувається з опертям на слово, мову загалом;

в) мислення людини, насамперед креативне, нерозривно пов'язане з мовою. Абстрагувальна діяльність мислення можлива лише з опертям на засоби мови. Слово (мова) є тією підвалиною, на якій ґрунтуються свідомість, мислення і особистість людини;

г) мова – необхідний засіб соціалізації індивіда. Без спільної життєдіяльності з іншими людьми, без засвоєння соціальних норм, правил, спільної культури і знань, досягнень багатьох поколінь сучасна людина неідездатна;

ґ) мова – найважливіший засіб спілкування, основа, на якій вибудовуються міжлюдські стосунки і соціальна структура суспільства.

Зважаючи саме на таку роль мови в житті людини поняття “людина”, “мова”, “суспільство” сприймаються як одноплосинні: одне немислиме без іншого, одне розкривається через інше. Філософи-аналітики переконані, що жодна фундаментальна проблема людського буття не може бути ані поставлена, ані вирішена без звернення до мови, без урахування її ролі в житті людини і суспільства. Сприйняття, розуміння і перетворення реальності опосередковані символічним світом мови” [1, с. 15–16].

Попри значні теоретико-концептуальні здобутки, чимало питань залишаються відкритими: приміром, чим є філософія мови – окремим напрямом досліджень живої людської мови (чи спеціальних штучних мов), розділом філософії, логіки або лінгвістики, суміжною галуззю досліджень названих наук, спеціальним підходом до мови в цілому та її одиниць і категорій, методологією мовознавчих досліджень, аналізом окремих філософських проблем мовознавства чи ще чимсь, тут не вказаним? З якими напрямами сучасних досліджень філософія мови пов'язана? Які загально- та частково наукові категорії нею опрацьовані? Ці та інші запитання так чи інакше стосуються найсуттєвішого: що є предметом філософії мови?

Мова є достеменно соціокультурним феноменом, її взаємозв'язок із соціальним пізнанням і соціальними практиками є безперечним і визначальним як для мови, так і для соціуму. Взаємозумовленість і взаємовплив мови та суспільства детерміновані тією обставиною, що, з одного боку, сфера соціального завжди мислиться як результат взаємодії, конкуренції і протиборства деяких дискурсів, а з іншого, – мовна сфера визначається як така, на яку справляє істотний вплив статика і динаміка (тенденції) суспільних пріоритетів і преференцій.

Індивід може реалізувати свій мовний потенціал лише за наявності соціуму, потреби спілкування. Серед особливостей мови, які характеризують її відмінність від інших соціальних установ варто виокремити такі:

1) жодна з цих установ не поширюється на всіх індивідів у будь-який момент часу і жодне інше соціальне явище не пов'язане з усіма індивідами таким чином, що кожен бере у ньому участь і може здійснювати вплив на нього; 2) те, що більшість соціальних установ у певний період часу можуть бути замінені, виправлені, перетворені за волею індивіда, у мові неможливе, оскільки навіть академії не змінять своїми декретами той курс, яким прямує установа, що має назву "мова".

Мова є формою, яка віддзеркалює зміст соціокультурного буття. Соціальна діяльність людини – це насамперед активність, яка спрямована на осмислення і перетворення світу й себе у єдності продуктивних і репродуктивних, раціональних і повсякденних, об'єктивних і суб'єктивних, теоретичних і практичних аспектів. Соціальний статус мови акцентує увагу на здатності суб'єкта обирати і ставити мету, домагатися її здійснення різними засобами відповідно до власних зацікавлень, намірів і бажань.

Мова – необхідна умова і водночас засіб соціалізації індивіда. Без спільної життєдіяльності з іншими людьми, спілкування з ними, без засвоєння соціальних норм, правил, спільної культури і знань, досягнень багатьох поколінь сучасна людина неіснуюча, неможлива. Людина живе, мислить і спілкується в межах конкретного соціального середовища, що визначає обрій її буття. Між мовною та соціальною (світоглядною, аксіологічною, телеологічною, політичною, господарсько-економічною і т. ін.) дійсністю існує чіткий корелятивно-ідентифікаційний взаємозв'язок і взаємопотенціювання: руйнація одного з чинників такого тандему неухильно призводить до поступового сутнісного переродження іншої складової.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ "Академія", 2008. – 318 с.
2. Карпенко Н. С. Мова з погляду філософських парадигм / Н. С. Карпенко // Зб. наукових праць НДІУ. На пошану проф. С. Я. Єрмоленко. – К., 2007. – Т. XVII. – С. 76–85.
3. Коротенко Є. Основні парадигми дослідження мови та обґрунтування причин їх зміни / Є. Коротенко // Humanities & Social Sciences 2009. – Lviv. – 14–16 May 2009. – Р. 106–108.
4. Кургузов А. О. Мова як засіб соціокультурної самоідентифікації особистості : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 – Соціальна філософія та філософія історії / А. О. Кургузов. – Запоріжжя, 2004. – 18 с.
5. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки / Ж. Рюс. – К. : Основи, 1998.
6. Dummit M. Les origines de la philosophie analytique. – NRF–Gallimard, 1991.

References

1. Bacevych F. S. Filosofija movy: Istorija lingvofilosofsk'kyh uchen': Pidruchnyk / F. S. Bacevych. – K. : VC "Akademija", 2008. – 318 s.
2. Karpenko N. S. Mova z pogljadu filosofsk'kyh paradygm / N. S. Karpenko // Zb. naukovykh prac' NDIU. Na poshanu prof. S. Ja. Jermolenko. – K., 2007. – T. XVII. – С. 76–85.
3. Korotenko Je. Osnovni paradygmy doslidzhenja movy ta obgruntuvannja prychnyn i'h zminy / Je. Korotenko // Humanities & Social Sciences 2009. – Lviv. – 14–16 May 2009. – R. 106–108.
4. Kurguzov A. O. Mova jak zasib sociokul'turnoi' samoidentyfikacii' osobystosti : avtoref. dys. ... kand. filoz. nauk : spec. 09.00.03 – Social'na filosofija ta filosofija istorii' / A. O. Kurguzov. – Zaporizhzhja, 2004. – 18 s.
5. Rjus Zh. Postup suchasnyh idej: Panorama novitn'oi' nauky / Zh. Rjus. – K. : Osnovy, 1998.
6. Dummit M. Les origines de la philosophie analytique. – NRF–Gallimard, 1991.

Senik R. M., graduate student, Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine, Kiev), lepan@ukr.net

Language as article of philosophical reflection

The thesis outlines the instrumental potential of a language as a form which reflects the content of the social and cultural life. The language ability to structure social space and regulate social relations is analyzed. The problematic factors that caused the linguistic sphere are classified.

Keywords: language, social and cultural reality, communicative interaction, dialogue, discourse, language activity.

Сеник Р. Н., соискатель, Институт высшего образования НАПН Украины (Украина, Киев), lepan@ukr.net

Язык как предмет философской рефлексии

Обосновано, что язык является чрезвычайно важным инструментом от- ражения и познания окружающего мира. Он образует знаковую систему, ко- торая обеспечивает процесс коммуникации, является важнейшим средством общения, тем основанием, на котором выстраиваются человеческие отноше- ния и социальная структура общества.

Ключевые слова: язык, социокультурная действительность, коммуни- кативное взаимодействие, диалог, дискурс, речевая деятельность.

* * *

УДК 37.013.73

Чупрінова Н. Ю.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних та правових дисциплін, Академія ВВ МВС України (Україна, Харків), chuprinova_n@ukr.net

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВВ МВС УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто сутність понять "інформаційне суспільство", "світоглядна культура", проаналізовано вплив інформаційного суспільства на формування світоглядної культури майбутнього офіцера ВВ МВС України, визначено роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу у цьому процесі.

Ключові слова: інформаційне суспільство, світогляд, світоглядна культура, засоби масової комунікації, фрагментація, віртуальна культура, вища освіта, дисципліни соціально-гуманітарного циклу.

У сучасних умовах кризових явищ суспільного життя, пов'язаних з процесами глобалізації, глибоких трансформацій, обумовлених розвитком інформаційного суспільства, актуальною є проблема формування світоглядної культури особистості.

Потреба у світоглядній культурі є однією з фундаментальних духовних потреб сучасної молоді людини, яка виникає у процесі її духовної та практичної діяльності і пов'язана з особистісними механізмами регуляції та саморегуляції. Світоглядна культура виступає суб'єктивним джерелом активності, з'ясування і засвоєння тих суспільних змін та явищ, що є актуальними для інформаційного суспільства, типу постіндустріального суспільства, у якому головними продуктами виробництва є інформація і знання.

Базисом інформаційного суспільства виступають сучасні комунікаційні технології. Розвиток ІКТ здійснюється як процес інформатизації усіх сфер життя суспільства і життєдіяльності людини. При цьому відбуваються радикальні впливи на свідомість, світогляд, формування світоглядної культури сучасної молоді.

Актуальність даної теми пов'язана з поширенням, зростанням та величезним впливом інформації на суспільство, його духовну життєдіяльність, формування світоглядної культури молоді особистості, зокрема військової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що вивченню проблем, пов'язаних зі становлен-